

Şəhriyar TƏYYAROĞLU
(BƏHMƏNOV)
Fəiloloq

Burda mətləb bir az qəlizdi, başqa cürədi: həm sadə, həm mürəkkəbi, söhbət "Kəklilik" hekayəsinin gözlənilməz sonluğundan getmir, yığcam nəsr nümunəsinin qəhrəmanı Rəşadın oxuduğu romandan, həmin əsərdəki Kəklilik surətindən gədir. O Kəklilikdən ki, (müəllif sanki bu dedektiv əsərin adını sirr kimi pünhan saxlayır, əvvəldən axıracan oxucunu itizərdə qoyur, heç nə bildirmir. Belə gözlənilməzliklər Kamal Abdullanın digər əsərləri üçün də xasdır) sevgilisi Ayaz qətlə yetirilib. İnzibati orqan əməkdaşları ya acizlik göstərir, hədisinin mahiyyətini açma bilmirlər, ya da cinayəti zamanca maraqlı deyillər. Bu zaman Kəklilik ortaya atılır, gecə-gündüz Ayazın ölümlünün səbəblərini araşdırır, sanki qızıl qatilin kim olduğunu aşkarlamaq naminə bütün rahatlığını qurban verir.

Kimya üzrə aspiranturada təhsilini davam etdirən Rəşad ziddiyyətli xarakterə malik insandır. Yazıçı bu personajdan bütün yığcam mətn boyu istifadə edir. Demək olar, nəql edilən hadisələrin mərkəzində Rəşad dayanır və bir də kiçik ailələri - yəni anası Zəhra xanım, onuncu sinif şagirdi, şıltaq bacısı Asudə. Müasir dəbli bu kiçik ailənin başqa problemi yoxdur. Ananın da, bacının da diqqəti Rəşadın kitab mütaliəsinə yönəlib. Daha doğrusu, hər dəfə romanı götürüb oxumaq istəyən cavan oğlan əvvəl düşüncülükörünü bölüşür. Əsərin yetərinə maraqlı olduğunu döndöndə dilə gətirir, şübhələrdən, gümanlardan üzüldüyünü bildirir, lakin kələfin ucunu tapmadığını yana-yana etiraf edir, doğmalarına söyləyir. Rəşadın dərdi Kəklilikdi (bu zaman yazıçı ustalıqla oğlanın sevdüyü qızının da adının Kəklilik olduğunu eynəmlə vurğulayıp), onun problemi, dərdi-şəridi, qatilin izinə düşməyidi, cinayətə tapma bilməyidi. İstədiyi qızının adının təsadüfən oxuduğu roman qəhrəmanının adıyla eyniyyət təşkil etməsi gənc kimyaçının əsərin ilk cümələsindən dikişindir.

Bu təsadüfün dərinliyinə ilk baxışdan varmayan Rəşad inadla əsərin sonunu gözləyir. Həttə, yeniyetmə bacısının onun kitabı və qədər aludəçiliyinin heç bir məntiqə sığmadığını izah etməyə çalışmış, "axırını oxu, onda biləcəm, qatil kimdi" məsləhətilə ağıl verməsi Rəşadı hiddətləndirsə də, "elə şey olar? onda oxuduğumun bütün ləzzəti itər ki", ciddi cavabı arada mülayimlik yaradır. Ancaq qız ol çək-mir, hər dəfə pərdəni yırtır, qaradışının bədii əsər vurğunluğuna heç kəfini açmır. Hərdən isə Asudədən Zəhra xanıma şikayət edir, yeniyetməni işlərinə qarışmamağa, tənbeh etməyə çağırır. Özü isə rəhmətdir, bacısına rəftarında mülayimdir, ünvanına işlətdiyi "quzu bala" ifadəsi sidiq-ürəkədən gələn özizləmədir.

Bədii mətnin gözlənilməz sonluğu

XALQ YAZIÇISI KAMAL ABDULLANIN
"KƏKLİK" HEKAYƏSİNİN BİR NƏZƏR

Adi həyat predmetinə bədii don geyindirmək bacarığı Kamal Abdullanın nəsrinin xüsusiyyətidir. Məlumdur ki, hekayə janrı etibarilə lakoniklik, yığcamlıq, çeviklik tələb edir. Bu mənada böyük rus ədibi Çexovun, Azərbaycan ədəbiyyatından Mirzə Cəlilin, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin nəsr yaradıcılığı ciddi fakt kimi yada düşür. Doğrudur, müqayisədə ənənəvi oxşarlıq azdır, bənzerlik yalnız zahiri əlamətlərdə nəzərə çarpır. Yəni hər nəsir öz dövrünün övlədidir, zəmanəsinin oğludur. Ancaq insan psixologiyasına girmək, onu ştrixlərlə, detallarla açmaq, xarakterlərin zövq və istəklərini öz sözlərlə ortaya qoymaq eyni tələbdir. Kamal Abdullanın qəhrəmanları millidir və müasirdir, yazıçı eynəmlə Asudənin dilindən savadsız teleparçılıq, istedadsız, talantsız müğənniləri lağa qoyur, onların bostanına haqlı surətdə dəş atır. Belə götürsək, yumor, məxərə hekayə müəllifinin bütün məntəqlərinin alt qatındadır, üstədən nəşə yoxdur, oxucu barlansın, qidalansın. Ona görə "Kəklilik" bir daha sübut edir ki, Kamal Abdullanın nəsrini hazırlıq oxucu üçündür, təsadüfi adam bu müəllifin məntəqlərinin dərinliklərinə enə bilməz, ən əsası ona sevvizəsinin imkanı çatmaz. Əlbəttə, qoy hər kəs gücü çatdığı dərəcədə yazışsın!..

Hekayənin finalında yəni yekun sözü ailənin son-beşiyi deyir və bomba kimi partlayan həmin kəlməyə diqqət edək. Asudənin öləndən evdə dinclik tapmayan Rəşadın kitabı təkrarən itir, nəhayət, mətbəxdə tapılır. Oğlan üzünü turşudur, tərs-tərs bacasını süzür. Daha doğrusu, dözü bilməyən, həvəsləsi çatmayan Asudə sükkutu pozur:

- Qatil Kəklilikdi. Axırını səhifəyə bax, özün görəcəksən. Kimin ağına gələrdi? Kəklilik ha? Qatil ha?

Qızın o qəllətin söylədiklərinə məhəl qoymayan Rəşad səhər yeməyini yarıncıq qoyur, evi tərk edir. Asudə isə anasının qarğışı ilə mükəfatlandırılır: "Sənin üzünü nəmənəşir yumasın, görüm..."

Qızın sözləri Rəşadın ikili, tozadı dünyasında təlatümlər yaradır. Dərhal köhnə suallar əhəmiyyətini itirir: niyə məhz qatil Ayazın sadıq dostu Rəşadın çıxmadı? Bəs bu qətl törənmə gün olvanı Ayazın pilləkəninin başında görün məktəbli Gülzarın dedikləri? Digər şübhəli məşqlər? Halbuki o, bəyində hər bir pirtlaşıq, doləşiq sualları vərəvür edir, cavabları axtarır, aşqamlar sevimli divanına tir-tap uza-

nır, romanı nişan qoyduğu səhifədən oxumağa başlayırdı. İndi neyləməli? Daha kitab gözündən düşmüşdü, ona yaxın duran deyildi...

O biri tərəfdən istədiyi Kəklilik, romandakı sevgilisinin qatili, mürəkkəb xarakterli Kəklilik. Necə deyirlər: "Bir yandan da bu yağış". Xəyalında əlam dəymişdi bir-birine. Kitab qəhrəmanları sanki real həyatda yaşayan, hər gün Rəşadla görüşən, rastlaşan adamlarla qarışmış, onlardan fərqlənmirdi. Cavan oğlan bu ikitirlikdən baş çıxarmır, sıxılır, özündən çıxırdı. Hekayə ustası qərribə, özünəməxsus müdaxilələrlə yaratdığı obrazlara nüfuz edir, orijinal tərdə onları vəziyyətdən çıxarıp, elə vəziyyətə uyğun da davranır. Hər şey düşündüyü və istədiyi kimidir, nəzarətdən kənar deyil.

Bələliklə, Kamal Abdullanın təbircinə, həyatın keşməkeşləri, təbəllətləri bir anda insanı dəyişməyə qadirdir. Onu içində yaşayan "ikinci mənə" çevirməyə, başqa şəxs olmağa hazırdır. Budur, Rəşad daha sevdiyi, küçükdən baş çıxarmır, sızılır, özündən çıxırdı. Hekayə ustası qərribə, özünəməxsus müdaxilələrlə yaratdığı obrazlara nüfuz edir, orijinal tərdə onları vəziyyətdən çıxarıp, elə vəziyyətə uyğun da davranır. Hər şey düşündüyü və istədiyi kimidir, nəzarətdən kənar deyil.

Bələliklə, Kamal Abdullanın təbircinə, həyatın keşməkeşləri, təbəllətləri bir anda insanı dəyişməyə qadirdir. Onu içində yaşayan "ikinci mənə" çevirməyə, başqa şəxs olmağa hazırdır. Budur, Rəşad daha sevdiyi, küçükdən baş çıxarmır, sızılır, özündən çıxırdı. Hekayə ustası qərribə, özünəməxsus müdaxilələrlə yaratdığı obrazlara nüfuz edir, orijinal tərdə onları vəziyyətdən çıxarıp, elə vəziyyətə uyğun da davranır. Hər şey düşündüyü və istədiyi kimidir, nəzarətdən kənar deyil.

Həqiqətən, dünya fanidir. həyatın bir gözlənilməzlik düstürü var. Kamal Abdullanın bütün ədəbi personajlarının qulağı səsdədir, hamı, nəynəse tələklə baş verəcəyini gözləyir. "Kəklilik" hekayəsindəki dəniz obrazları da, həttə Rəşadın maraqlı oxuduğu romanda təsvir olunan surətlər də nəse olacağını iqtidarındadırlar. Ona görə yazıçının qəhrəmanları daim tələkdə, itizərdə və gözləmə məqəyyəndirlər. Kamal Abdulla obrazlarını müti, müqəvə yaratmır, daim diri, həyatla təməsadə yaradır. Oxucu həmişə özünü o real və ya qeri-real adamların içində görür, onları əhatəsində hiss edir.

"Kəklilik" əsəri Xalq yazıçısı Kamal Abdullanın "Mütercim" nəşriyyatında çap olunan yeddi cildliyindən sonra oxuduğum ilk hekayəsidir. Təəssüratım çox zəngindir. Son çağdaş nəşrimizin ən orijinal müayəndəsinin bu əsəri bir daha göstərir ki, nə o, qələməndə bezikib, nə qələm ondan. Bu şirin təməsadə var olsun!